

Европейски съд по правата на човека

Ноймайстер срещу Австрия (Neumeister v. Austria)

Жалба № 1936/63

Решение от 27 юни 1968 г.

(резюме)*

Чл. 5, т. 3: продължителност на задържането под стража; **чл. 6, т. 1:** продължителност на наказателното производство; **чл. 5, т. 4** във вр. с чл. 6, т. 1: неприложимост на принципа за равенство на страните в производството по молба за временно освобождаване

Целта на чл. 5, т. 3 е най-вече да наложи освобождаването на задържания, веднага щом продължаващото му задържане престане да бъде основателно. Опасността от бягство трябва да се преценява въз основа на фактори, свързани с характера на лицето, неговия морал, дом, професия, доходи, семейни отношения и всички видове връзки със страната, в която е наказателно преследвано. Предвидената в чл. 5 гаранция е предназначена да осигури не възстановяването на вредите, а явяването на обвиняемия пред съда.

Периодът, който трябва да се вземе предвид, за да се установи дали е спазено изискването на чл. 6, т. 1 за разумен срок, започва с деня, в който лицето е привлечено като обвиняем, и завършва с присъдата, произнесена по основателността на обвинението; това може да бъде и решението на апелативен съд, когато този съд се произнася по съществуващото на делото.

Принципът за “равенство на страните” е неприложим при разглеждането на молби за временно освобождаване.

Факти по делото

На 11 август 1959 г. прокуратурата на Виена поиска образуване на предварително производство срещу пет души и тяхното задържане, както и проверка по отношение на г-н Ноймайстер и още трима души. Всички те били заподозрени в тежко квалифицирана данъчна измама. На 21 януари 1960 г. г-н Ноймайстер за пръв път бил изправен пред съдия-следователя като заподозрян. По искане на прокуратурата, съдия-следователят образувал на 23 февруари предварително производство срещу него и наредил той да бъде задържан. По време на задържането бил разпитан като обвиняем. При разпитите отричал да е извършил престъпленията, в които бил обвинен. На 12 май 1961 г. г-н Ноймайстер бил временно освободен под клетва и възобновил професионалната си дейност. С разрешение на съдия-следователя пътувал в чужбина. През пролетта на 1962 г. той уведомил съдия-следователя, че иска да отиде във Финландия на

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

почивка. Съдия-следователят не възразил, но на 12 юли 1962 г., преди да замине, г-н Ноймайстер бил арестуван по искане на прокуратурата, с мотив, че съществува риск да избяга. Той подал жалба срещу заповедта за арест, а впоследствие и молба за временно освобождаване, които не били уважени по същите съображения, въпреки че жалбоподателят предложил да внесе и парична гаранция. На 12 юли 1963 г. г-н Ноймайстер подал молба до Европейската комисия по правата на човека, а едновременно с това и трета молба за временно освобождаване. Той обещал да положи тържествена клетва, както изисквал Наказателнопроцесуалният кодекс, и отново предложил да осигури, ако е необходима, банкова гаранция. Той повтарял предшните си доводи, като отбелязал, че между освобождаването си и второто си задържане винаги е бил на разположение на съдия-следователя и е заявявал готовността си да внесе парична сума и да предаде паспорта си като гаранция; че му е бил възложен строителен проект на стойност 1.5 милиона шилинга, който не е могъл да осъществи поради задържането; че след задържането не му е било предявявано друго обвинение; че след повече от година предварително задържане вече не е правдоподобно да се предполага съществуването на опасност от бягство; че продължителното задържане рискува да надхвърли срока на евентуалната присъда; че няма никакви средства да издържа семейството си извън страната; че бягството е безсмислено за човек на неговата възраст, още повече че в случай на екстрадиция рискувал периодът на предварителното му задържане да не бъде приспаднал от възможната му присъда. Молбата му била уважена, при условие че внесе парична гаранция, чийто размер г-н Ноймайстер обжалвал. В крайна сметка гаранцията била намалена поради междувременното отпадане на част от обвиненията срещу него и той бил освободен на 16 септември 1964 г., след като я внесъл, положил клетва за неотклонение и предал паспорта си.

Всички решения относно задържането под стража на жалбоподателя били произнасяни съгласно вътрешния закон в закрити заседания, на които бил изслушван представител на прокуратурата, без присъствие на задържаното лице или на негов представител. Следствието било приключено на 4 ноември 1963 г. Съдебният процес започнал на 9 ноември 1964 г., като след 102 дни заседание делото било върнато за доразследване. Допълнителното разследване продължило повече от две години и не било приключило към момента на приемане на доклада на Европейската комисия – 12 май 1966 г. Съдебният процес продължил пред районния съд на Виена на 4 декември 1967 г. и се очаквало да продължи от 4 до 6 месеца.

Резюме на решението на Европейския съд

Жалбоподателят поддържа, че нито е бил изправен пред съд в “разумен срок”, нито е бил освободен преди гледане на неговото дело в съда, както изисква чл. 5, т. 3 от ЕКПЧ.

“Съдът е на мнение, че тази разпоредба не може да бъде разбрана като предоставяща на съдебните органи избор между започването на съдебен процес срещу обвиняемия в разумен срок и временното му освобождаване, дори ако е обусловено от даването на гаранции. Разумният характер на срока на задържането на даден обвиняем до започването на съдебния процес срещу него, трябва да бъде преценяван във връзка със самия факт на неговото задържане. До осъждането му той трябва да бъде считан за невиновен и целта на разглежданата разпоредба е

най-вече да наложи временното му освобождаване, веднага щом продължаващото му задържане престане да бъде основателно. Съдът също така е на мнение, че при определянето в даден случай дали задържането на едно лице надхвърля разумната граница, националните съдебни органи са тези, които събират всички факти за или против съществуването на истинска необходимост от обществен интерес, оправдаваща отклонение от правилото за зачитане на индивидуалната свобода”.

В настоящия случай г-н Ноймайстер е бил задържан под стража през два периода – първият продължил 2 месеца и 17 дни, а вторият – 2 години 2 месеца и 4 дни. “Разбира се, Съдът не може да преценява дали първият период е бил в съответствие с Конвенцията; дори ако се предположи, че през 1961 г. Ноймайстер е използвал и изчерпал вътрешноправни средства за защита, той е сезирал Комисията едва на 12 юли 1963 г., т.е. след изтичане на шестмесечния срок, предвиден в чл. 26 от Конвенцията. Независимо от това, този период на задържане е представлявал първото отклоняване от правото на лична свобода, за което Ноймайстер по принцип е могъл да претендира. В случай на осъдителна присъда, този първи период нормално би се приспаднал от срока лишаване от свобода, на който той би бил осъден; така би се намалила реалната продължителност на лишаването от свобода, която би могла да се очаква. Затова той трябва да се има предвид при преценяване основателността на по-късното му задържане. При това, австрийското правителство е приело, че периодът, прекаран от Ноймайстер в ареста след второто му задържане на 12 юли 1962 г., трябва да се вземе предвид от Съда, макар и жалбата му да е била подадена до Комисията повече от 6 месеца след окончателното решение по първата му молба за временно освобождаване.”

Въпреки възражението на правителството, Съдът приема, че може да се занимае и със задържането на жалбоподателя след датата на подаването на жалбата му пред Европейската комисия, тъй като “Ноймайстер се е оплакал не от изолиран акт, а по-скоро от положение, в което се е намирал известно време и което е продължавало до прекратяването му с решение за временно освобождаване, с каквото той дълго безуспешно се е опитвал да се сдобие. Би било изключително формалистично да се изисква от жалбоподател, съобщаващ за такова положение, да подава нова жалба пред Комисията след всяко окончателно решение, отхвърлящо молба за освобождаване. Това ненужно би предизвикало за Комисията и за Съда обърквашо мултиплициране на процедури, което е в състояние да парализира работата им. По тези съображения Съдът намира, че трябва да разгледа продължаващото задържане на Ноймайстер до временното му освобождаване на 16 септември 1964 г.

Това, което най-напред прави впечатление при разглеждане на обстоятелствата по второто задържане на Ноймайстер е, че докато арестът му на 12 юли 1962 г. е бил провокиран от скорошните обяснения на неговия съобвиняем Рафаел, жалбоподателят, който вече е бил обект на дълго разследване, не е бил отново разпитан по време на петнадесетте месеца от втория му арест (12 юли 1962 г.) до приключване на предварителното производство (4 ноември 1963 г.). Вярно е, че на 21 януари 1963 г. е била направена очна ставка между него и Рафаел, но тази очна ставка, която била прекъсната след няколко минути, не била възобновена, противно на това, което следва от протокола. Такова положение на нещата е изисквало особено внимание от страна на съдебните органи при разглеждането на молбите, отправени от Ноймайстер с искане да бъде освободен за срока на съдебното производство. Изтъкнатата от властите причина за

отхърлянето на молбите за освобождаване е била същата като посочената в заповедта за арест от 12 юли 1962 г., а именно опасността, че чрез укриване Ноймайстер ще избегне явяването си пред съда, който трябва да разгледа делото му. Според тях тази опасност е произтичала от страха на Ноймайстер в резултат на обясненията на другия обвиняем и очните им ставки, които до такава степен увеличили строгостта на очакваното при осъдителна присъда наказание и размера на вредите, за които би могъл да отговаря, че той би трябвало да е много изкушен да се укрие и да избегне тази двойна – гражданска и наказателна – отговорност.

“Опасността от бягство обаче не може да бъде преценявана единствено въз основа на такива доводи. Други фактори, особено свързаните с характера на лицето, неговия морал, дом, професия, доходи, семейни отношения и всички видове връзки със страната, в която е наказателно преследвано, могат да потвърдят съществуването на опасност от бягство или да я разкрият като толкова малка, че да не може да оправдае задържане за срока на висящността на процеса. Трябва да се има предвид също така, че опасността от бягство намалява с течение на времето, прекарано в ареста, защото възможността периодът на предварителното задържане да се приспадне от размера на наказанието лишаване от свобода, който лицето може да очаква при осъждане, би направила перспективата не толкова страшна и би намалила изкушението му да избяга. Съдът е на мнение, че при [конкретните] обстоятелства опасността Ноймайстер да избегне явяване пред съда като се укрие, не е била вече, във всеки случай през октомври 1962 г., толкова голяма, че да е било необходимо да се отхвърли като напълно неефективно приемането на гаранциите, които според чл. 5, т. 3 могат да обусловят временното освобождаване, с цел да се намалят рисковете от бягство. Съдът обаче отбелязва, че австрийските съдилища са основали изчисленията си [относно подходящия размер на гаранцията] главно върху сумата на вредата, която била причинена с вменените на Ноймайстер престъпления и която той би се наложило да възстанови. Според решенията им вредата била такава, че предложението за банкова гаранция не можело да се обсъжда. Този отказ на съдебните органи въобще да вземат под внимание последователните предложения за парична гаранция, направени от Ноймайстер, са ставали все по-неоправдани с доближаването на предлаганата от Ноймайстер сума до сумата, която основателно би могла да бъде сметната за достатъчна, за да осигури явяването му пред съда. Когато принципът за освобождаване под гаранция е бил сметен за приемлив, то отново изключително във връзка с размера на вредите, размерът на гаранциите е бил последователно определен на 2 000 000, 1 750 000 и 1 250 000 шилинга, за да бъде най-накрая намален на 3 юни 1964 г. до сумата от 1 милион шилинга, която Ноймайстер е могъл да предостави едва на 16 септември. Тази настоятелност размерът на гаранцията да се определи само на базата на размера на твърдените вреди не се разкрива като съответна с чл. 5, т. 3 от Конвенцията. Предвидената в чл. 5 гаранция е предназначена да осигури не възстановяването на вредите, а явяването на обвиняемия пред съда. Затова размерът ѝ трябва да се определя главно в зависимост от него, от неговите доходи и от връзката му с лицата, които ще предоставят гаранцията, с други думи – от степента на увереност, която може да съществува, че перспективата за загуба на гаранцията или за действия срещу гарантите в случай на неявяването му в съда, ще бъде достатъчно препятствие за всякакво желание от негова страна да се укрие. Поради тези причини Съдът

намира, че временното задържане на Ноймайстер, продължаващо до 16 септември 1964 г., представлява нарушение на чл. 5, т. 3 от Конвенцията.”¹

Жалбоподателят се оплаква също, че е нарушено правото, гарантирано от чл. 6, т. 1 от Конвенцията, на гледане на делото в разумен срок. “Периодът, който трябва да се вземе предвид, за да се установи дали тази разпоредба е била спазена, по необходимост започва с деня, в който лицето е привлечено като обвиняем, тъй като иначе не би било налице наказателно обвинение и не би било възможно произнасяне по него по смисъла на Конвенцията. Чл. 6, т. 1 по-нататък сочи като краен момент присъдата, произнесена по основателността на обвинението; това може да бъде и решението на апелативен съд, когато този съд се произнася по съществуващото на делото. В настоящия случай все още не е имало решение по същество. Обстоятелството, че вече са били изминали повече от седем години от повдигане на обвиненията, без да е било извършено каквото и да е произнасяне по тях с осъдителна или оправдателна присъда, със сигурност сочи на един извънредно дълъг период, който в повечето случаи трябва да се счита за надхвърлящ разумния срок, предвиден в чл. 6, т. 1. Нещо повече, един преглед от страна на австрийското правителство на графика на дейността на съдия-следователя между 12 юли 1962 г. и приключването на следствието на 4 ноември 1963 г., дава повод за сериозно безпокойство. Не само че през тези 15 месеца не е бил проведен нито разпит на Ноймайстер, нито сериозна очна ставка с другия обвиняем, чиито обяснения се твърди да са предизвикали второто задържане на жалбоподателя, но и между 24 юни 1963 г. и 18 септември с.г. съдията не е разпитал никой от многобройните съобвиняеми или свидетели, нито е провел някакво друго следствено действие. Най-после, наистина е обезпокоително, че процесът не е могъл да започне преди 9 ноември 1964 г., т.е. година след приключване на предварителното производство, а още по-обезпокоително – това, че след такова дълго разследване съдът е бил принуден, след няколко месеца заседания, да нареди допълнително разследване. Съдът обаче не счита всички тези факти за достатъчни да наложат извода, че разумният срок, предвиден от чл. 6, т. 1 от Конвенцията, е бил надхвърлен в настоящия случай.”

Съдът отчита извънредната сложност на случая – имало е много обвиняеми, част от които са се намидали в чужбина, австрийските съдебни власти са срещали трудности, свързани с разпити по делегация, за които не е възможно да се държат отговорни.

“Разследването вероятно би се ускорило, ако делото на жалбоподателя беше разделено от това на неговите съобвиняеми, но нищо не сочи, че такова едно разделяне тук би било съвместимо с доброто осъществяване на правосъдието. Съдът не вярва също, че разследването би се ускорило, ако беше възложено на повече от един съдия-следователи, дори ако предположим, че това е било правно възможно. Той отбелязва още, че макар и съдията, на когото е било възложено следствието, да не е могъл да бъде освободен от финансовите случаи, с които е бил натоварен преди 1959 г., много други дела, които след това нормално биха били разпределени на него, са били поверени на други съдии. Още повече, следва да се отбележи, че загрижеността за бързината не може да освободи съдиите, които в действащата в континентална Европа наказателнопроцесуална система отговарят за разследването или за провеждането на съдебния процес, от

---

¹ Решението е единодушно.

предприемането на всяко едно действие, което може да хвърли светлина върху основателността или неоснователността на обвиненията. Най-накрая, очевидно е, че закъсненията в започването и повторното започване на съдебното производство са били в по-голямата си част причинени от необходимостта да се предостави на адвокатите на страните, а също и на съдиите по делото, време да се запознаят с делото, което се състояло от 21 тома с около 500 страници всеки, както и голям брой други документи.”²

По въпросите, поставящи се с оглед на чл. 5, т. 4 и чл. 6, т. 1 от ЕКПЧ или на двата текста, разгледани във връзка, съдът приема: “Жалбоподателят е заявил, и това не се оспорва от австрийското правителство, че решенията във връзка с предварителното му задържане са взети след изслушване на представителя на обвинението, в отсъствието на жалбоподателя или на неговия адвокат, по писмената молба, подадена от тях. Съдът е склонен да възприеме възгледа, че подобна процедура противоречи на принципа за “равенство на страните”, за който Комисията с основание е приела в много решения и мнения, че се включва в понятието за справедлив процес, установено от чл. 6, т. 1. Съдът обаче не счита, че този принцип е приложим при разглеждането на молби за временно освобождаване.”

Той не споделя становището на някои членове на Комисията, че такива молби се отнасят до “граждански права и задължения”, а всички случаи, свързани с такива права се подчиняват съгласно чл. 6, т. 1 на изискването за справедливо гледане на делото.

“Отделно от прекалено широкия обхват, който то дава на понятието за “граждански права”, чиито граници Комисията се е опитвала многократно да фиксира, трябва да се отбележи, че средствата за защита, свързани със задържането под стража, несъмнено се отнасят към областта на наказателното право и че текстът на цитираната разпоредба изрично ограничава изискването за справедливо гледане на делото до произнасянето по наказателно обвинение, към което понятие въпросните средства очевидно не се отнасят. Освен това, чл. 6, т. 1 изисква не само гледането на делото да бъде справедливо, а да бъде също и публично. Затова е невъзможно да се поддържа, че първото изискване е приложимо при разглеждането на молби за освобождаване, без да се признае същото за второто изискване. Публичността при разглеждането на такива въпроси обаче не е в интерес на обвиняемите, така както той принципно се разбира.

Не е възможно също така прилагането на принципа за “равенство на страните” в производства срещу задържането под стража да се оправдае чрез позоваване на чл. 5, т. 4, който изисква такива производства да съществуват и същевременно разпорежда те да бъдат провеждани пред “съд”. Този термин означава само, че органът, решаващ въпроса, трябва да има съдебен характер, т.е. да бъде независим както от изпълнителната власт, така и от страните по делото; той няма никакво отношение към процедурата, която трябва да се следва. При това тази разпоредба също сочи, че при подобни средства за защита произнасянето трябва да стане “в кратък срок”. Това ясно показва каква трябва да е основната грижа в подобни случаи. Пълно писмено производство или устно изслушване на страните при разглеждането на тези молби би било източник на забавяне, което е важно да се избягва в тази област.

---

² Решението е взето с мнозинство от 5 гласа срещу 2.

По тези причини Съдът намира, че процедурата, следвана от австрийските съдилища при разглеждане на молбите на жалбоподателя за временно освобождаване не е противоречала нито на чл. 5, т. 4, нито на чл. 6, т. 1 от Конвенцията.³

---

³ Решението е единодушно.